

JÄÄMEREN SUOMALAISET - kirja Ruijasta

Kirjan on toimittanut Thor Robertsen ja se on painettu KS Paino OY:ssä Kajaanissa. Kirjan norjankieliset tekstit on suomentanut Tellervo Laine.

Tähtikirkasta yötä kutsutaan torniojokilaisittain nimellä "Ruijan pallas".

Ruija viittaa pohjoiseen alueeseen, Finnmarkiin, joka merkitsee korkeita liekkejä. Ruijaa eli Finnmarkia voi kutsua Revontulimaaksi. Ruija, Norjan Lappi, ulottuu idästä Paatsjoelta aina Yykeänvuonolle

Kirja Jäämeren suomalaisista on antologia ja sen kirjoittajat ovat ruijansuomalaisia eli suomalaisten siirtolaisten jälkeläisiä. Suomalaisten vaikutus Norjan pohjoisessa osassa on ollut voimakas. Kirjan tehtävänä on tarkastella suomalaisia Ruijan asuttajina ja etsiä tärkeimpiä piirteitä suomalaisten muuttoliikkeestä.

Suomalaisella muutolla Pohjois-Norjaan on perinteet myöhäiskeskiajalle saakka, mutta huomattavaa se on ollut 1700-lla ensin väestönkasvun, sitten nälkävuosien aikaan. 1700-lla vietiin viljelystaitoja uusille asuinsijoille.

Altan kuparitehdas aloitti toimintansa 1830-lla ja sen huippuvuosilta on peräisin Altan ja Kaafjordin suomalaisväestö. Kuparitehtaan toiminnan tyrehtyttyä lähdettiin kalaisaan Itä-Ruijaan tai Amerikkaan.

1800-luvun alkupuolen muuttajat tulivat etupäässä Tornionjokilaaksosta, kun taas 1850-lla muuttajat koostuivat Pohjan keskisen Lapin, pohjoisen Lapin ja eteläisempien pitäjien asukkaista.

Vesisaarella suomalaisasutusta oli paljon. Varangin etelärannan Pykeija oli melkein kokonaan suomalaisten asuttama. Näätämössä suomalainen haki suomalaisen naapurikseen.

Muurmannin rannalle siirryttiin 1870-luvulla kalastamaan ja perustettiin perheitä. Opittiin näkemään naapurin puolelle saaden sivistystä. Ruija oli kansainvälinen alue. Eri kansakuntien välillä oli yhteistyötä. Suomalaiset saapuivat metsäisiltä seuduilta Ruijan aukioille kohdaten kosmopoliittiseksi yhteisöksi muotoutuneen alueen. Merta, joka ei jäänyt, hyödynnettiin.

Ruijan suomalaiset näkivät edukseen oppia norjaa. Sitä tarvittiin elinkeinoelämässä. Vesisaarella 1885 syntynyt pappi Beronka valittiin kirkkoherraksi. Hän rakasti lukemista, hallitsi ainakin 11 kieltä ja kirjoitti mm. Vesisaaren kaupungin historiasta. Hän vastusti ankaraa norjalaistamista toivoen, että kulttuurielämän seuraaminen vieraallakin kielellä olisi mahdollista. Hänen ajatuksensa askarruttivat norjalaisia viranomaisia.

Norjaan vaelsi mm. Emil Maunu isänsä jalanjäljissä ryhtyen kalastajaksi Vesisaarella 1903. Hän pitäytyi aitoon suomen kieleen.

liläisistä monet lähtivät Ruijaan 1860-lla. Heistä yksi oli Heikki Kokko, kirjailija ja yhteiskunnallinen vaikuttaja. Hän kertoo Vuoreijan kaupungin uudenaikaisesta koulusta,

allonmurtajista, vesilaitoksesta ja teiden rakennuksesta. Kertomuksissaan hän korosti erikieisten ja eriheimoisten rinnakkaisesta taistelusta luonnon ankaruutta vastaan.

Vesisaaren itäisimmässä osassa sijaitsee ryhmäkylän tyyppinen Kalliojen kylä. Asutus on keskittynyttä. Talojen yhteydessä on viljelysmaan palanen. Kallioella laitettiin myös lehmikarjaa. Kylään muutti 1850-lla paljon suomalaisia viljelemään ja kalastamaan. Kouluissa opittiin norjaa.

Vuonna 1866 saapui Pehr Harju harjoittamaan kalastusta sekä maataloutta. Perillisten voimin rakennettiin suuri kalastusalus Florida. Kalastus tapahtui liinan tai kierrenuotan avulla. Floridan elinaikana sai useampi sukupolvi tutustua niin kalastukseen kuin mereenkin.

Olav Beddarin isoisä Johan Alapeteri, tuli Sallasta Paatsjoelle 1865. Suomea opittiin kotona, norjaa kouluissa. Suomi oli Pohjoiskaloteilla kansainvälinen kieli. Johan oppi itse kirjoittamaan suomea 12-vuotiaana ja pääsi Tromssan opettajaseminaariin 1947. Suomen kielen kesäkurssija suunnitellessaan Beddar otti yhteyttä Pohjola-Nordenin johtaja Arneseniin, joka avasi suomen kielen kurssin Svanvikissa 1979. Suomen kielen ja kulttuurin hyväksi on tehty paljon töitä Norjassa. Tärkeää oli siirtolaismuistomerkin pystytys Vesisaareen 1977. Tromssan yliopistoon Beddar pääsi opiskelemaan 1980.

Ensimmäisiä suomalaisia saapui Näätämöön ja Etelä-Varenkiin viljelemään ja kalastamaan. Vuonna 1863 asettui Mikkel Mikkola Näätämöön kehittäen hyvin hoidetun maatilan. Hän perusti kauppaliikkeen. Hänen poikansa Aksel Konrad Mikkola (AK) syntyi 1891 ja jatkoi pientilan viljelyä, perusti kaupan ja oli mukana kunnallispolitiikassa Työväenpuolueen edustajana. Hän osallistui koululain käsittelyyn, jossa mietittiin apukielen käyttämistä monikielisillä alueilla. Päätettiin, että saamea voitaisiin edelleen käyttää apukielenä, mutta suomi/ kveeni hävisi lakitekstistä.

Johannes Olsen syntyi 3.10. 1895 Ryggefondissa. Jo 15-vuotiaana hän oli täysinoppinut kalastaja. Hän osti oman aluksen 1918. Vasemmistolainen politiikka kiinnosti. Olsen ajoi läpi kalastajien perustuslain.

Veljekset, politiikan opiskelija, konsultti Karl-Wilhelm ja kotitilan hoitaja Kristian Sirkka ovat paljasjalkaisia vesisaarelaisia.

Heidän isoisänsä oli saarnamies ja julisti suomeksi. Kristian aloitti Sirkka-Gården-yrityksen rakentamisen, johon pystytettiin sauna, grillimaja ja kylpytynnyrikin.

Riitta Saastamoisen muistiin on jäänyt Norjan pohjoinen luonto, keväinen valo, siniset sävyt vesistöissä ja monikulttuurisuus.

Heljä Tuoriniemi teki kalatehtaalla töitä ja kertoo karuista maisemista, jotka ovat kuin mielentila. Niissä on kaikki olennainen ja ihminen on oikeassa koossaan.

Suomalaista kansanmusiikkia on säilynyt Ruijan rannoilla. Entisaikaan ukot lauloivat rommia maistaneina, äifit lapsilleen ja nuoret piirileikissä. Laulut opittiin kuuntelemalla ja kuultu kirjoitettiin muistiin. Matti Yli-Tepsa suoritti keruutyötä Ruijassa ja sai kokoon suuren määrän lauluja. Lopulta valmistui laulukirja "Maastamuuttajien laulu".

Saunomisellakin oli pitkät perinteet esim. Vuoreijassa, jossa kokoonnuttiin talkoisiin, kahville ja suomalaistyyliisiin saunoihin. Suomalaiset toivat mukanaan tavan saunoa viikoittain

Nimien kirjoitusasu on muuttunut. Nimen omistaja on joko itse halunnut tehdä niin tai muokannut nimestä käyttökelpoisemman.

Vesisaaren kaupungin keskustassa "kaupunginmäellä" kohoaa Suomesta ja Ruotsista Ruijaan muuttaneiden siirtolaisten muistomerkki. Merkki pystytettiin 1977 tunnustukseksi suomalaisten maahanmuuton merkityksestä Finnmarkin läänille. Merkin takaa löytyy puurtajia, mm. kulttuurisihteerin Arvola, päätoimittaja Nilssen ja kuvanveistäjä Seppänen.

Norjan viranomaiset pelkäsivät siirtolaisuuden vahingoittavan norjan kieltä, mutta tulijoita ei pyritty sortamaan, vaan siirtolaisille annettiin avustusta. Siirtolaiset pysyivät uskollisina Norjan kruunulle. 1800-luvun lopulla otti Norjan hallitus kielteisemmän suhtautumisen kieli- ja koulutuspolitiikkaan.

1930 oli Pohjois-Norjassa 9400 suomensukuista asukasta. He kutsuivat itseään lantalaisiksi. Norjalaiset kutsuivat heitä kveeneiksi.

Ruijaan tuli uusi siirtolaisaalto 1960 - 70-luvuilla. Perustettiin Finnmarkin Suomi-seurojen liitto, siirtolaispapin virka ja parannettiin liikenneyhteyksiä. Nykyään panostetaan suomenopetuksen kehittämiseen Norjan kouluissa ja norjalais-suomalaiseen kulttuuriyhteistyöhön.

Vuonna 1999 ratifioi Norja puiteyleissopimuksen kansallisten vähemmistöjen suojelusta. Käyttöön tuli yhteiskäsitys kveeneistä 1700- ja 1800-luvun suomalaisista maahanmuuttajista. Kärkihahmona kveeneiden tutkimuksessa on ollut Tromssan yliopiston historian professori Erkki Niemelä. Siirtolaiset sanovat itse olevansa suomalaisia.

Norjan suomalaisperäinen väestö jakautui kahteen järjestöön: Pohjois-Norjan Suomi-seurojen liittoon 1982, joka on riippumaton, suomalaisten asemaa edistävä järjestö ja Ruijan kveeneiliittoon 1987, joka säilyttää kveeneiden kieltä.

Viranomaiset päättivät 2005, että kveeni on oma kielensä. Vain pieni osa suomalaisesta väestöstä pitää itseään kveeneinä. Opettaja ja kansanperinteen kerääjä Østberg ymmärsi, että liikanimi kveeni oli virkamiesten keksintöä.

Tämä kirja on oiva tapa tutustua ruijansuomalaisten elämään. Suomalaisuus säilyy huolimatta siitä, että jouduttiin lähtemään Suomesta ja mikä parasta, oppiminen monikulttuuriseen yhteistyöhön sai sijaa. Suomen kieli ei unohtunut matkalla.

Lukusuosituksin:

Leila Sert os. Kuittinen.